

**EUROPEAN
CURRICULUM VITAE
FORMAT**

OSOBNI PODACI

Ime i prezime	Zlatko Kramarić
Adresa	Kućna: I.F.Gundulića 28, 31000 Osijek Poslovna: Odjel za kulturologiju, Sveučilište J.J.Strossmayera, 31000 Osijek, Trg sv. Trojstva Generalni konzulat RH u Banja Luci/RS, M. Karanovića 1
Telefon	Posao: 031224130 0038751259305
Telefaks	Posao:
Elektronička pošta, Web adresa	zlatko.kramaric3@gmail.com
Državljanstvo	hrvatsko
Datum i mjesto rođenja	5. veljače 1956., Osijek
Matični broj iz Upisnika znanstvenika	090386 (područje humanističkih znanosti, polje "Filozofija")

RADNO ISKUSTVO

Datumi (od – do).	▪ 10. siječnja 2008. do kraja 2008. redoviti profesor na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku ▪ 2009. - do isteka veleposlaničkog/diplomatskog mandata, redoviti profesor u trajnom zvanju na Odjelu za kulturologiju pri Sveučilištu J.J. Strossmayera, Osijek (status u mirovanju)
Ustanova zaposlenja	▪ Ministarstvo vanjskih i europskih poslova RH, Zagreb (2009.- >) ▪ Odjel za kulturologiju Sveučilišta J.J. Strossmayera, Osijek (2009.- u statusu mirovanja) ▪ Filozofski fakultet Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku(1979. - 2008.) ▪ Sabor Republike Hrvatske (1992. - 2008.) ▪ Grad Osijek (1990.-2005.), volonterski status ▪ Centar za usmjereno obrazovanje (CUO) "Braća Ribar" Osijek (1978. - 1979.)
Naziv radnog mjesta	▪ redoviti profesor u trajnom zvanju na Odjelu za kulturologiju, Sveučilišta J. J. Strossmayera, Osijek ▪ *redoviti profesor na Katedri za teoriju književnosti (13. rujna 2007- 10.siječnja 2009.) ▪ izvanredni profesor na Katedri za makedonsku književnost i jezik (31. siječnja 1989. -12. rujna 2007.) ▪ docent na Katedri za makedonsku književnost i jezik (30. svibnja 1985. – 30. siječnja 1989.) ▪ asistent na Pedagoškom fakultetu u Osijeku (1. rujna 1979. - 29. svibnja 1985.) ▪ profesor filozofije na CUO „Braća Ribar“, Osijek (1. rujna 1978. - 31. kolovoza 1979.)

Funkcija	▪ Predstojnik Katedre za teoriju književnosti Filozofskog fakulteta u Osijeku (1991. - 2008.) ▪ Prorektor za nastavu na Sveučilištu J.J. Strossmayera, Osijek (1992. - 1993.)
Područje rada	*Teorija književnosti, novija hrvatska književnost, makedonistika, filozofija, kulturalni studiji, književna antropologija, popularna kultura...
Datumi (od – do)	7. rujna 1992. – 10. siječnja 2008.
Ustanova zaposlenja	Hrvatski sabor (1992. - 2008.)
Naziv radnog mjesta	zastupnik u Hrvatskom saboru
Funkcija	▪ predsjednik Kluba zastupnika Hrvatske socijalno liberalne stranke - HSLŠ (2006. - 2008.) ▪ predsjednik saborskog Odbora za zaštitu okoliša (2000. - 2003.) ▪ član Parlamentarnog izaslanstva pri OEES-u (1993. - 2000.) ▪ član saborskog Odbora za znanost, kulturu, obrazovanje i sport (1992. - 1995.)
Područje rada	• u Saboru RH: vanjska politika, kultura, znanost, obrazovanje, ekologija, lokalna samouprava, ustavno pravo, ljudska, manjinska prava...
Datumi (od – do)	1992. - 2005. 1990. - 1992.
Ustanova zaposlenja	Grad Osijek Skupština općine Osijek
Naziv radnog mjesta	Gradonačelnik grada Osijeka Predsjednik Skupštine općine Osijek
Funkcija	Gradonačelnik grada Osijeka Predsjednik Skupštine općine Osijek
Područje rada	• lokalna samouprava, međudržavna suradnja na području lokalne samouprave, član međunarodnih institucija (Vijeće Europe, 1995.-2005.)
Datumi (od – do)	2009. - 2011. 2011.- 2015. 2015.-
Ustanova zaposlenja	Veleposlanstvo Republike Hrvatske na Kosovu, Priština Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Makedoniji, Skopje Generalni konzulat Republike Hrvatske u Banja Luci/RS
Naziv radnog mjesta	Veleposlanik Republike Hrvatske na Kosovu, Priština

Funkcija	Veleposlanik Republike Hrvatske u Makedoniji, Skopje Generalni konzul Republike Hrvatske u Banja Luci/RS
	Veleposlanik Republike Hrvatske na Kosovu, Priština Veleposlanik Republike Hrvatske u Makedoniji, Skopje Generalni konzul Republike Hrvatske u Banja Luci/RS
Područje rada	diplomacija, politika, kultura.

ŠKOLOVANJE

Datum	7. svibnja 1985.
Mjesto	Novi Sad
Ustanova	Filološki fakultet u Novom Sadu
Zvanje	Doktor društvenih, humanističkih i teoloških znanosti iz područja filologije

Datum	13. svibnja 1982.
Mjesto	Zagreb
Ustanova	Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zvanje	Magistar znanosti iz područja humanističkih znanosti, polje: "Filozofija / filologija"

Datum	15. listopada 1974. - 30. lipnja 1978.
Mjesto	Zagreb
Ustanova	Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu VIII. grupa predmeta: slavistika&filozofija
Zvanje	Profesor hrvatske književnosti i filozofije

USAVRŠAVANJE

Mjesto	Ohrid i Skopje, Makedonija (1978. - 1990.)&(2008.-2017.) Vancouver, Canada (1987.) Washington, USA (1990. i 1997.) Mannheim, Njemačka (1993.) Stockholm, Švedska (1997.) Cleveland, USA (2001).
Ustanova	Filološki fakultet Skopje i MANU (1978. - 1990.)&(2008.-2017.) S. Fraeser University, Vancouver, Canada (1987.) NDI, Washington, USA, (1990. i 1997.) Slavenski seminar (kod prof. J. Matešića, 1993.) Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Švedske (1997.) Ministarstvo vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih država (2001.)
Područje	makedonistika teorija književnosti antropologija novija hrvatska književnost popularna kultura postkolonijalne kritike filozofija i političke teorije

OSOBNJE VJEŠTINE I KOMPETENCIJE

Materinji jezik

• hrvatski

Strani jezici

Jezik	engleski, ruski, makedonski
Govori	engleski, makedonski
Piše	engleski, makedonski
Čita	engleski, makedonski, ruski; i većinu slavenskih jezika (češki, bugarski...)

SOCIJALNE VJEŠTINE I KOMPETENCIJE

Članstvo u političkim strankama:

- član i potpredsjednik Hrvatske socijalno liberalne stranke - HSLs (1990. - 1997.)
- zamjenik predsjednika Liberalne stranke - LS (1997. - 2001.)
- predsjednik Liberalne stranke - LS (2001.-2003.)
- zamjenik predsjednika Hrvatske socijalno-liberalne stranke - HSLs (2006. - 2008.)

Članstvo u međunarodnim političkim organizacijama:

- podpredsjednik Liberalne internacionale, svjetske federacije liberalnih i demokratskih političkih stranaka (*Liberal international - LI*) (2001. - 2003.)
- član Europske liberalno demokratske i reformne stranke (*The European Liberal Democrat and Reform Party - ELDR Party*) (2006. - 2008.)

Članstvo u međunarodnim organizacijama:

- član Parlamentarnog izaslanstva pri OESS-u (1993. - 2000.)
- član delegacije Republike Hrvatske u Kongresu regionalnih i lokalnih vlasti Vijeća Europe, Strasbourg, France (1995. - 2000.)

Članstvo u organizacijama i strukovnim udrugama:

- član Matice hrvatske
- član Hrvatskog filozofskog društva
- član Društva književnika Hrvatske

Međunarodna priznanja:

- dobitnik nagrade za promicanje demokracije i ljudskih prava "W. Averell Harriman" Nacionalnog demokratskog instituta, Washington D.C., SAD (*Harriman Democracy Award*) (1997.)
- Ambasador dobre volje Republike Izrael (imenovan u Jeruzalemu u sklopu 20. susreta gradonačelnika svijeta, 2004.)
- dobitnik nagrade Kosta Racina, za promicanje hrvatsko-makedonskih književnih i kulturalnih veza, Makedonija (2011.) - za knjigu *Nacija. Tekst. Identitet., interpretacija crnila makedonske povijesti*, Ljevak, Zagreb, 2009., knjiga je prevedena i na makedonski jezik, *Tabernakul*, Skopje, 2010.
- dobitnik nagrade Goce Delčeva, za promicanje makedonske kulture i književnosti, Makedonija (2013.) – za knjigu *Politika. Kultura. Identitet. (interkulturalni dijalog)*, u koautorstvu s Angelinom Banović-Markovskom, Osijek-Zagreb, 2013, knjiga je prevedena i na makedonski jezik, Magor, Skopje, 2012.

*dobitnik „Medalje Blaže Koneski“, za promicanje makedonske kulture, književnosti i jezika, nagradu je dodijelila Makedonska akademija znanosti i umjetnosti/MANU, Makedonija (2014.) – za sve one tekstove/knjige u kojima sam analitički i kritički propitivao „makedonsku casu“ (povijest,

identitet, ime, naciju...).

- sudionik više Nacionalnih molitvenih doručaka, Washington, SAD (1994. - 2000.), gdje me je u tim prilikama primio i predsjednik SAD-a B. Clinton, i podpredsjednik A. Gore, i ex-državni tajnici za vanjsku politiku, J. Baker, M. Albright, J. Eagleburger, kao i senatori E. Kennedy, B. Dole..., i kongresmeni F. Wolf...
- član Makedonske akademije nauka i umjetnosti/MANU, izabran u lipnju 2015. godine

**ORGANIZACIJSKE
VJEŠTINE I
KOMPETENCIJE**

▪ U svojstvu gradonačelnika Osijeka, začetnik stalne međudržavne suradnje Grada Osijeka sa sljedećim gradovima prijateljima:

- Pečuh (Mađarska), 1990.
- Pforzheim (Njemačka) 1994.
- Vicenza (Italija), 1995.
- Maribor (Slovenija) 1995.
- Tuzla (Bosna i Hercegovina) 1996.
- Ploiesti (Rumunjska) 1996.
- Lausanne (Švicarska) 1997.
- Nitra (Slovačka) 1997.
- Budapest XIII okrug (Mađarska) 2001.
- Subotica, 2004.

a kao hrvatski diplomat (veleposlanik, generalni konzul) aktivno sam pomagao u uspostavi suradnje sa sljedećim gradovima u regiji:

Prizren (Kosovo) 2009.

Strumica (Makedonija), 2011.

Banja Luka (BiH), 2016.

*predsjednik Nacionalnog vijeća za vode (2000. -2003.)

- član Redakcije "Revija", časopisa za književnost i društvena pitanja, Osijek (1990. - 2008.)
- suradnik na projektima Makedonske akademije nauka i umjetnosti/MANU

**TEHNIČKE VJEŠTINE
I KOMPETENCIJE**

Operativni sustavi: Windows XP

Softverske aplikacije: Word, E-mail, Internet, PowerPoint

**UMJETNIČKE
VJEŠTINE I
KOMPETENCIJE**

- politički komentator
- pisac, član Društva književnika Hrvatske
- *kolumnist

**OSTALE VJEŠTINE I
KOMPETENCIJE**

Nastava na poslijediplomskim (specijalističkim i doktorskim) studijima:

▪ Poslijediplomski studij na Pedagoškom fakultetu u Osijeku, 1990. - 1992., 1995. - 1997., 2001. - 2003.

- nastavnik na kolegijima: Naratologija (1990. - 1992.)
Postmoderna (1995. - 1997.)
Suvremene književne teorije (2001. - 2003.)
- voditelj izbornih kolegija "Popularna kultura",
"Kulturalni studiji",
"Feministička i postkolonijalna kritika"

*Doktorska škola, Odjela za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, 2015-2017..

▪ gost-predavač na fakultetima u Mannheimu, Pragu, Skopju, Torontu, Parizu/Sorboni, Oslu, Moskvi, Ženevi, Kopenhagenu, Mariboru, Banja Luci...

Sudjelovanje u znanstveno-istraživačkim projektima (selektivan odabir):

Retorika.Jezik, Pravo (Pedagoški&Pravni fakultet u Osijeku, 1987.-1988), (u suradnji s prof. dr. D. Babićem, Osijek), rezultati publicirani u časopisu Pravnog fakulteta u Osijeku, Pravni vjesnik, 1987/1988.-

*Osijek kao književno i kulturno srednjoeuropsko središte, Pedagoški fakultet u Osijeku (1999. - 2002.) - voditelj projekta -šifra projekta: 122012 (u suradnji s prof. dr. Kristinom Peternai-Andrić, Osijek), rezultati publicirani u osječkoj „Reviji“

*Popularna kultura kao politička strategija (2016-2017), u suradnji s prof. dr. B. Zielinskim, Poljska

*Trauma u poslijeratnoj hrvatskoj književnosti i kulturi (2017-2018), u suradnji s prof. dr. Gordanom Đerić, Beograd

* Politike identiteta i hrvatska drama 1990. do 2016., projekt je dodijelila Hrvatska naklada za znanost, Zagreb .

▪ suradnik na znanstvenim projektima:

a)- Hrvatski književni barok u Slavoniji, voditelj projekta prof. dr. Julijana Matanović

b)- "Književni Osijek", voditelj prof. dr. Stanislav Marijanović, Osijek

c) –Kultura i identitet u slavonskom književnom dokumentarizmu, voditelj projekta prof. dr.Helena Sablić-Tomić

d)- Balkanske teme, voditelj akademik Katica Kulavkova, MANU, Skopje/RM

2009.-2011. sudjelovao u radu Povjerenstva za izradu Elaborata studijskog programa prvog sveučilišnog interdisciplinarnog poslijediplomskog doktorskog studija Kulturologije te u formiranju prve Doktorske škole društveno-humanističkih znanosti na osječkom Sveučilištu

2011. prvi voditelj smjera Umjetnost i književnost u kulturi na doktorskome studiju Kulturologija

VOZAČKA DOZVOLA

—

DODATNI PODACI

- supruga Alemka Gulam-Kramarić (profesor hrvatskog i ruskog jezika)
- sin Eugen (diplomirani pravnik)
- otac Ivan (preminuo)
- majka Ana (preminula)
- brat Damir (diplomirani pravnik)
- nacionalnost: hrvatska
- vjeroispovijed: rimokatolička

PRIVITCI

POPIS OBJAVLJENIH KNJIGA (ukupno 20 knjiga)

- **Ogledi za makedonskite romansieri**, Misl, Skopje, 1986.
- **Romanite na Slavko Janevski**, MK, Skopje, 1987.
- **Jezik. Pravo. Retorika.** (zbornik radova), Pravni vjesnik, Osijek, 1987/1988.
- **Novi experimentum macedonicum**, IC Revija, Osijek, 1988.

- **Uvod u naratologiju**, (zbornik radova), IC Revija, Osijek, 1989.
- **Makedonske teme i dileme**, Matica hrvatska, Zagreb, 1991.
- **Gradonačelnice, vrijeme je...**, Mozaik, Zagreb, 1993.(publicistika)
- **Diskurs razlike**, Dometi, Rijeka, 1995.
- **Diskretni šarm gradonačelnika**, Osijek, 1996.(publicistika)
- **Književnost. Ideologija. Povijest**. Svjetlost grada, Osijek, 1998. (zbornik radova)
- **Pohvala ljudskoj gluposti**, Ljevak, Zagreb, 2001.(publicistika)
- **Jesu li političari krivi za sve**, Osijek, 2003. (publicistika)
- **Hrvatska politička laž**, Otokar Keršovani, Rijeka, 2005.(publicistika)
- **Nedovršena demokracija**, Matica hrvatska, Osijek, 2007.(i 2008. dopunjeno izdanje)
- **Identitet, Tekst, Nacija**, interpretacija crnila makedonske povijesti Zagreb, 2009. (ova knjiga prevedena je 2010. na makedonski jezik: **Tabernakul**, Skopje. I 2011. godine dobila je nagradu Kosta Racin.)
- **Politika. Kultura. Identitet**. (interkulturalni dijalog), Odjel za kulturologiju Sveučilišta J.J.Strossmayer&Školska knjiga, Osijek-Zagreb, 2013. (ova knjiga prevedena je 2012. godine na makedonski jezik, Magor, Skopje, i te godine dobila je nagradu Goce Delčev).
- + Jugoslavenska ideja u kontekstu postkolonijalne kritike, Meandar, Zagreb, 2014. (ova knjiga prevedena je na makedonski jezik, Magor, Skopje, 2015, a MANU, uvažavajući cjelokupni autorov makedonistički opus, 2014. godine dodijelila je autoru Zlatnu medalju Blaže Koneski za promicanje makedonske kulture, književnosti i jezika)
- *Nostalgija: kratka povijest zaborava, Meandar, Zagreb, 2016 (i ova će knjiga tijekom 2017. godine biti prevedena na makedonski jezik, u izdavačkoj kući Magor, Skopje)

SUDJELOVANJE NA ZNANSTVENIM SKUPOVIMA (S PISANIM REFERATOM) POSLIJE IZBORA U ZVANJE REDOVITOG PROFESORA (2008.), SELEKTIVNI ODABIR

- Slamnigovi dani u Osijeku 2008. - predavanje i pisani referat **Prostor i vrijeme (rad na nacionalnom pamćenju)**
- međunarodni znanstveni skup u kolovozu 2008. u Ohridu u povodu 60-te obljetnice makedonskog jezika - predavanje i pisani referat **Suverenitet bez teritorije (identitet, moć, otpor - na primjeru romana T. Georgijevskog "Crno sjeme")**
- međunarodna znanstvena konferencija u Moskvi, u ožujku 2009. - predavanje i pisani referat **Nacija, povijest, identitet**
- međunarodni znanstveni simpozij u kolovozu 2009. u Ohridu - predavanje i pisani referat **Ideologija - historiografija (politički aspekt kritičke djelatnosti D. Mitreva)**
- međunarodni znanstveni simpozij na Filološkom fakultetu u Skopju (u čast prof. A. Vangelova), prosinac, 2009. - predavanje i pisani referat **Svi naši logori ili o odgovornosti intelektualca**
- međunarodni slavistički kongres u ožujku 2010. u Sofiji, u organizaciji Filološkog fakulteta i Bugarske akademije znanosti i umjetnosti - predavanje i pisani referat **Memorija. povijest, trauma**
- međunarodni znanstveni simpozij u srpnju 2010 u Ohridu - predavanje i pisani referat **Povijest i narativi**
- 3. Njegoševi dani u rujnu 2010.u Nikšiću - predavanje i pisani referat **Nacija, ideologija, historija**
- 4. međunarodni skup o hrvatsko-makedonskim književnim vezama u ožujku 2011.u Rijeci, u

organizaciji Filozofskog fakulteta u Rijeci i Instituta za literaturu u Skopju - predavanje i pisani referat **Konstrukcija identiteta u hrvatskoj i makedonskoj književnosti**

▪ međunarodni znanstveni simpozij na Filološkom fakultetu u Skopju (u čast prof. G. Staleva), svibanj 2011. - predavanje i pisani referat **Razvoj romaneskne prakse u makedonskoj književnosti**

▪ međunarodni znanstveni simpozij u srpnju 2011. u Ohridu - predavanje i pisani referat **Pamćenje vs. sjećanje (na primjeru romana "Pirika" P.Andreevskog)**

▪ 4. Njegoševi dani u rujnu 2011. u Kotoru - predavanje i pisani referat **Konstrukcija identiteta**

▪ međunarodni znanstveni simpozij u povodu 30 obljetnice djelovanja Instituta za makedonsku literaturu, Rektorat sveučilišta "Kiril i Metodije", u Skopju, listopad, 2011. - predavanje i pisani referat **Kulturni identiteti vs. demokracija**

▪ međunarodni znanstveni simpozij na Filološkom fakultetu u Skopju (u čast akademika B. Koneskog), prosinac, 2011. - predavanje i pisani referat **Politika. Identitet. Kultura. (u optici B. Koneskog)**

*međunarodni znanstveni skup u organizaciji University of Maribor&Euro-Mediterranean University, Maribor, listopad, 2012., „The effects of the candidature of the city Osijek for the title European city of culture on local image and identity“, u: European Capitals of Culture, komlosi I.&pozsgai, Gyongyi (ur.9, Maribor: University of Maribor (UM) & Euro-Mediterranean (EMUNI), 2012., str.215-221.

Napomena: svi navedeni referati su publicirani, a većina njih skupljena je u knjigama. Identitet.Tekst. Nacija, interpretacija crnila makedonske povijesti, Ljevak, Zagreb, 2009., i **Politika. Kultura. Identitet, (interkulturalni dijalog), Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayer&Školska knjiga, Osijek-Zagreb, 2013., koautor: Angelina Banović-Markovska**

Kramarić, Zlatko, „Jugoslavenska ideja u kontekstu postkolonijalne kritike (centar vs. periferija), u. Dviženie i prostranstvo v slavjankite ezici, literaturi i kulturi, B. Kocev (ur.), Sofija: Univerzitetsko izdatelstvo Sv. Kliment Ohridski, str.344-349.“

+međunarodni interdisciplinarni znanstveni skup na Odjelu za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, **Kultura, identitet, društvo – europski realiteti, Osijek, ožujak, 2013., Trauma i identitet (slučaj: hrvatsko proljeće 71)**

+međunarodni znanstveni skup

Popularna kultura kao izvor yu nostalgije

međunarodni interdisciplinarni znanstveni skup na Odjelu za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayer u Osijeku, Znanstvene, kulturne, obrazovne i umjetničko politiko – europski realiteti, Osijek, svibanj, 2015, **Strossmayer vs makedonski identitet*

*međunarodni znanstveni skup u Makedonskoj akademiji znanosti i umjetnosti/MANU, Skopje/RM, u organizaciji Instituta za literaturu, **Kritika&molK/Kritika &šutnja, studeni, 2016, M-Đurčinov vs, D. Mitrev (sukob na makedonskoj književnoj ljevici)**

*međunarodni interdisciplinarni znanstveni skup na Odjelu za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayer u Osijeku, **Mediji i medijska kultura – europski realiteti, Osijek, svibanj, 2017. – Novi identiteti vs. nove politike***

sudjelovali smo na sva tri dosadašnja međunarodna interdisciplinarna znanstveno-stručna skupa Domovinski rat, njegove gospodarske, demografske i socijalne posljedice i perspektive na području Hrvatskog istoka, u organizaciji Instituta „Ivo Pilar“, Zagreb&Odjela za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku (2014.-2016.)

- U posebnom prilogu priložit ćemo i nekoliko mišljenja, recenzija drugih relevantnih znanstvenika, teoretičara književnosti, kritičara o mojoj znanstvenoj djelatnosti ...

POZIVNA PREDAVANJA (SELEKTIVNI IZBOR)

*kolovoz 1985. - predavanje za polaznike Slavističke škole u Dubrovniku, u organizaciji Filozofskog fakulteta u Zagrebu

▪ 26. svibnja 2009. - predavanje na Filološkom fakultetu u Skopju **O problemu imena i identiteta**, studentima i profesorskom zboru tog fakulteta

▪ 10. listopada 2009.- predavanje na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu **Kosovo - nova država, povijest i budućnost** studentima i profesorskom zboru tog fakulteta

▪ 15. veljače 2012. - predavanje na Fon University, Skopje **Kulturalni identiteti u globaliziranom svijetu** studentima i profesorskom zboru tog sveučilišta

14. travnja 2016. godine u Makedonskoj akademiji znanosti i umjetnosti/MANU, riječ je o nastupnom predavanju u svojstvu člana Akademije, Uloga J. J. Strossmayera u formiranju makedonskog identiteta

+ 15. veljače 2017. godine – predavanje u Jevrejskom centru u Banja Luci, tema: Nostalgija vs. demokracija, za akademsku zajednicu, građane i članove Židovske općine u Banja Luci

+17. travnja 2017. godine u Akademiji RS, u Banja Luci, Jučer, danas, sutra – Makedonije, predavanje je organizirala Diplomatska akademija RS za diplomatski kor akreditiran u Banja Luci/RS, akademike i građane Banja Luke

SUDJELOVANJE NA OBRANAMA MAGISTARSKI I DOKTORSKI TEZA (SELEKTIVAN PRIKAZ)

Kao predsjednik, mentor ili član sudjelovao sam na obrani

a) doktorata

Kristine Peternai -Andrić, Gorana Rema, Helene Tomić-Sablić, Damira Juge, Vlatke Kalafatić, Nikše Sviličića, Jadranke Škarice, Gordane Lesinger, Nikoline Borčić...

b) magistarskih radnji

Jurice Pavičića, Kristine Peternai-Andrić, Dragane Nedeljković, Dubravke Crnojević-Carić...

i preko sedamdesetak završnih/diplomskih ispita tijekom profesorske karijere.

VLASTORUČNI POTPIS

Selektivan popis mišljenja drugih znanstvenika i kritičara o mojem znanstvenom i stručnom radu:¹

---

¹ Napominjem da i u Životopisu i u Programu rada... postoje dijelovi koji se, između ostaloga, referiraju i na moj znanstveni, stručni i nastavni rad!

Nostalgija - vjerovali ili ne:

bilo nam je bolje kada je bilo gore

Ako već sam čin pisanja predstavlja čin poniženja od strane vladajućeg diskursa, onda se toplo nadam da to čin čitanja nužno ne mora biti.

Zlatko Kramarić

Pogledati film Pavela Lungina *Taxi blues* iz '90 proteklog stoljeća, udubiti se u rafinirane redove studije Mihaela Ryklina *Svastika, krst, zvijezda*, konsternirati trotomnim Složenjicinovim *Arhipelagom Gulagom* i šokirati reakcijom na skandal s provokativnim nastupom Pussy Riot u pravoslavnoj crkvi - može li biti sasvim dovoljno da bi se stekao relevantan povijesni uvid u sve traumatične i tragikomične mijene nekadašnjeg sovjetskog i postsovjetskog društva? Pitanje prevedeno, a analogija s ruskim djelomično ima pokriće, na naš ex-jugoslavenski slučaj, iz niza mogućih, ne puko retoričkih, bi glasilo: pošto se izronilo iz studenih virova Zupanova *Levitana*, potom p.e., melanholično kadrovima jedrilo kao *Sretno dijete* s Igorom Mirkovićem, ali možda je još zahvalnije uhoditi dijaloge i upijati simboliku slika filma Žike Pavlovića više no simptomatičnog naslova *Dovidjenja u slijedećem ratu*, gestualno ironijski pobunilo s Pankrtima protiv dodijeljenog azila *Državnih ljubimaca* i okončalo u bolnim slojevima i nanosima Kišove *Enciklopedije mrtvih*, ima li kakva izgleda da ovladamo minulim dobom zajedničke države, te da kao njome duboko obilježena povijesna svijest uznapredujemo do katarzično relaksirajuće svijesti o toj povijesti?

Nesumnjivo ima šanse da to provedemo. Ne samo zbog one slavne i lucidne Adornove opaske o intuitivnoj moći da se preko detalja, i ne samo zato što je đavo u njemu, spozna cjelina koja uvijek bježi, uzmiče i prikriva se. Nego pod jednim neophodnim uvjetom. A taj da posjedujemo ozbiljne zalihe znanja filozofije istorije, njegujemo polihistorijski pristup, raspoložemo dubokim uvidima postkolonijalne teorije, da nismo bahati, gluhi i slijepi spram historiografskih činjenica koje su u međuvremenu, optužujuće i po nas same, isplivale, također da pri svemu tom ne okolišimo od širih kontekstualizacija i konotiranja s drugim daljim istorijskim periodima, niti da oklijevamo da de/konstruiramo, po Derridi hrabro „stavimo u zagrade“ sve subjekte, sve autoritete, sve dogme, sve aksiome povijesti. Povijesti, viška povijesti očito s Janusovim licem. Istorije u kojoj ćemo uspjeti, ne odustati ili barem pošteno pokušati izbjeći sve zamke koje podjednako opasno i otrovno sadrži

sprega onoga što prijeteće stoji iza sintagmi *historizacija intime* kao i *intimizacija historije*.

U knjizi *Nostalgija: kratka povijest zaborava* Zlatko Kramarić, analizirajući kroz jednogodišnje istraživanje i pretresanje ex-yu pop kulture kao političke strategije, *sine ira et studio*, onako u dirljivoj maniri Jean-Paulove plemenite preporuke da povjesničari, koliko god to mogu i budu „proroci okrenuti unatrag“, to nastoji, čini i uglavnom postiže. Uprkos krajnje nezavidnoj, maliciozno nataloženoj interpretativnoj kontradiktornosti materije i predmeta kojeg se poduhvatio preispitati. Unatoč resentimanski posesivnim i razmetljivo nedodirljivim monopolnim narativima na tu turbulentnu epohu sa svim njenim gordim i oholim, okrutnim i besramnim prijelomnim godinama po ljudske sudbine.

Drugim riječima, dohvatimo li tek jedan biser iz ogrlice/omče tog ne/utješnog vremena, može li istorijsko *Ne Staljinu* biti sinegdoha političko-kulturne i socijalne ex-yu idiličnosti, yustalgie ili čak ostalgije. Svakako, samo ukoliko i Goli otok ima pravo na to. Pravo da se napokon ukloni i zauvijek rasprši sva neprozirnost i gusta šutnja oko krvave cijene za to povijesno „veliko odbijanje“ koju je galantno platio čovjek – taj najveći kapital boljševizma - kako ga je rastrošno okrstio glavni protagonist tih mučnih događanja – Staljin i njegov antipod - Tito, doduše nešto štedljivije. Jedino tako nećemo bivati isključivo oslonjeni na zakašnjele spoznajne zebnje koje sugerira umjetnost, ovdje konkretno pomenimo *Sretnu novu 1949-u Stole Popova*.

Kramarića nije zaobišao, niti mu je autor pak uzmicao, čuveni Benjaminov *de profundis clamavi*, sročan kao anticipativni aforizam, i nažalost, barem tako izgleda, besmrtno važeći, iz „Istorijsko-filozofskih teza“, precizno - sedme kako „nema svjedočanstva kulture koje ne bi istodobno bilo i svjedočanstvo barbarizma“. Upravo tako će Kramarić dekonstruirati i demontirati, analoški kontekstualizirati i lucidno komparirati sa srodnim totalitarizmom, onim sovjetskim, tadašnje kulturne činjenice i kulturna dobra zajedničkog iskustva. Njegovim riječima, ogoljelim priznanjem, tražeći s pokrićem i naše sudioništvo, nam se obraća da i sami skupa s njim pokušamo slijediti koncept Jugoslavije u tri narativna pravca: *kao varijantu liberalnog imaginarija (vrstu hibridnog konzumerističkog komunizma), kao dogmatsko iskustvo, podvrstu „antistaljinističkog staljinizma“, neponovljivog dometnuli bismo, i Jugoslaviju kao singularno iskustvo*.

S tim u vezi je nesporno i utemeljena kritika umišljenog i iluzornog urbanog kozmopolitizma iz kojeg smo se listom strmoglavili u plemenski provincijalizam, i gdje nekadašnju, na sva usta proklamiranu radničku solidarnost kao iskupljujuću dimenziju socijalističkog, vještačkog raja, između ostalih, potpuno upila razularena nacionalna homogenizacija. Zbog toga i olovno sjetno kolorirani pasaži Dubravke

Ugrešić mogu zadobiti drugačiju, rekvijemsku konotaciju: „U ime sadašnjosti vodio se rat za prošlost, u ime budućnosti rat protiv sadašnjosti. Rat je u ime nove budućnosti žderao budućnost. Ratnici gospodari zaborava, rušitelji stare države i graditelji novih, svim su strateškim sredstvima uspostavljali kulturu zaborava.“ Zato je održiva, ipak, i obazriva korelativnost „antipolitičkog eseiziranja, a ne zlobna i namćorasta, kako bi se lakomisleno etiketiralo, Ugrešićkine *Kulture laži* i *Rabljenog doba i kraja crvenog čovjeka* bjeloruske nobelovke Svetlane Aleksievič. Referirajući se na drugu Svetlanu, rusku filozofkinju, Svetlanu Boym i njenu *Budućnost nostalgije*, gdje se razlikuju dvije vrste nostalgičnog poniranja u vrijeme totalitarizma kao i sjene koja ga vjerno slijedi, doba tranzicije, Kramarić prvoj pripisuje restaurativnu, drugoj refleksivnu nostalgiju, jer Aleksievička svoje protagoniste/svjedoke, volens/nolens pita o intimnim detaljima tog nevakta, usput dohvatajući „ambivalenciju ljudske čežnje i osjećaja pripadnosti, bez straha od protivrječnosti kojima ta modernost obiluje“, dok Ugrešićka, po Kramariću, štiti apsolutnu istinu, uzima neke stvari i poluistine ex-države zdravo za gotovo, ne dovodeći ih uopće u sumnju, a upravo to bi bilo glavno svojstvo refleksivne nostalgije, sad opet po Boymovoj.

Nećemo nesmotreno pretjerati niti se ozbiljnije ogriješiti o pisca *Nostalgije* ako zaključimo da je itekako vodio računa o davnom, dalekosežno pronicljivom upozorenju Nietzschea iz jedne od njegovih *nesuvremenih razmatranja*, studije naslovljene „O koristi i šteti istorije za život“ kako se dobro valja čuvati sva tri detektirana monopolna i isključiva, zlosretna i pogrešna pristupa povijesti: antikvarnog, monumentalnog i kritičkog. Štaviše, Kramarić je više no svjestan kako u doziranoj kombinaciji, bilo lukavo grabežljivoj bilo naivno površnoj, tog bermudskog trougla može iščeznuti svaka, ma kako pošteno zamišljena namjera serioznog preispitivanja prošlosti, pogotovo one dramatične i delikatno trubulentne poslije uspostave autoritarnih sistema, u kojoj prvo strada istina, i, najtragičnije, eliminira se pojedinac, ili Kišovim riječima, „likvidira kao suvišan etički i egzistencijalni entitet“.

Zato će, s pravom i argumentirano, do bolne gorčine, Kramarić reći kako je glavno obilježje kulture kraja stoljeća socio-patološka opsesija pamćenjem. Dodajmo slobodno i njegovim komplementom – zaboravom. Otud i njegova kratka povijest. Inače, pa kako bi drukčije samo to pamćenje bilo bezbrižno, ništa drugo do - kratko pamćenje. Ili, u najmanju ruku, selektivno. Ne kao da smo, nego jesmo ukrcani na karusel pamćenja i zaborava zajedničkog iskustva od čije vrtoglavice kao od morske bolesti pati svako ko se otisnuo bilo na lijenu i sjetnu, bilo na sumanutu i šizofrenu vrtanju. Zato i drži vodu aksiološka prosudba da je u bivšem sistemu ideološko prisvajanje svih otpora društveno-političkih i kulturnih subjekata tom istom režimu luksuz koji je ovaj mirne duše mogao sebi priuštiti i da je to dušebrižničko nadziranje i bdijenje teklo pod egidom onog što Svetlana Boym naziva „obavezujuća baština“,

neupitan tzv. zajednički kulturni imenitelj nikad prežaljene „simboličke geografije“, iz i zbog čega, uostalom, i dan-danas buja i raste nostalgija.

Sva razmažena nepca monokulturne probavljivosti, podjednako čitateljska, autorska kao kritičarska, koja zagrizu do kraja Kramarićev *plod jednogodišnjeg znanstvenog istraživanja pop-kulture i političke strategije*, što jeste podnaslov *Nostalgije*, lako mogu biti šokirana okusom koji neočekivano skače, katkad podivlja od kiselog preko ljutog do pelin-gorkog. Možda ne žigoše, ali niti ne prešućuje, navodi poimenice krivce mitomanijskog odnosa spram bivše države i dogme pod kojom su djelovali, kojom su obilježeni i pod kojom su formirani, režima kojeg su zagovarali i revno branili, ne izuzima niti samog sebe tog grijeha, da bi konačno rasap Jugoslavije kao „fluidnog označitelja“ opečatio lakanovskim termin *nullibiquitte* – oznaka je to za nešto što istovremeno ne postoji i ujedno je sveprisutno – a što je na stvari i bio uzrok tog krvavog raspada sa stravično tragikomičnim implikacijama usljed samo naoko paradoksalnog „viška, a nipošto manjka jugoslovenstva“.

I mada je oštri fokus na intelektualcima lijeve provenijencije, koji se kreću od onih diletantskih pa do vrituoznih samoobmanjivanja nostalgijom, sjećanjem i amnezijom, niti desnica nema čemu da se nada, da likuje i da se šepuri, pogotovo ne nekoj šićar-rehabilitaciji, jer čak i njeni prononsirani kulturträgeri, uobraženi da im se pomaljaju crte ljudskosti, neće se moći pomiriti niti prihvatiti autorov nedvosmisleni ultimativni stav *apropo* ne tako davne horror-prošlosti iz drugog svjetskog rata. Pošto se pozove, citirajući Habermasov zahtjev za novim njemačkim identitetom i „konačnim rezom“ nakon počinjenih zločina a koji glasi: „...nakon Auschwitza, mi svoju nacionalnu samosvijest možemo crpsti samo iz boljih tradicija naše istorije, i te tradicije ne treba da usvajamo nepromišljeno nego kritički. Nacionalni životni kontekst, koji je nekada omogućavao neuporedivo bogatstvo supstancije ljudskog supripadanja, možemo dalje izgrađivati jedino u svjetlu onih tradicija koje mogu da izdrže pogled pun straha, pogled onoga koji je podučen moralnim katastrofama.“, Kramarić će doslovce (str. 181, 182) reći: „Gotovo da bih ovu konstataciju Jürgena Habermasa u cijelosti mogao primijeniti i na hrvatski slučaj/identitet: „poslije Jasenovca...“ i mi bismo morali, jednom zauvijek, učiniti taj „konačni rez“ na „mekom“ tkivu našeg kolektivnog identiteta.“

Naročito je posebnom soju pseudosubverzivnih intelektualaca light-totalitarizam podmetao kukavičija jaja o socijalističkom Eldoradu, edenu, arkadiji, o tome kako je nekad negdje tekao med i mlijeko, toliko da su revno izgarali i još plamte pružajući otpor poput volframovih niti ne bi li tobož rasvijetlili arogantne i blasfemične procese nacionalističkih relativiziranja povijesti, a zapravo oni su ti koji je, najglasnije nekritički jecajući, „dobrovoljno“ relativiziraju. Tako se, manje-više podmetnutom logikom simetrije krivice i odgovornosti za rasap Jugoslavije i

građanske ratove, regionalno, na nekad zajednički prostor uvlači ontologiziranje svakojakih memoarskih uobrazilja i fikcionalnosti, jer je za takve projektivne imaginarije i korektivne zahvate unazad prošlost daleko podatnija i zahvalnija od nereda sadašnjosti i naoko manje zlokobna od neizvjesne budućnosti. Ne veli nam zaludu Jose Ortega y Gasset ono čime se suptilno ravna i autor *Nostalgije*: „Poslanje onoga koga smo nakumili „intelektualac“ u izvjesnom smislu suprotstavljeno misiji političara. Djelo intelektualca teži – počesto uzalud – rasvijetliti stvari, dok djelo političara često ih zamućuje. Biti lijevo ili desno, to znači odabrati jedan od nebrojenih načina koji se pružaju čovjeku da bude imbecil, odista, oba su puta oblici moralne uzetosti. Iznad toga, ustrajnost ovih odrednica doprinosi još više krivotvorenju sadašnje „zbilje“ koja je već sama po sebi izobličena, njima smo zatvorili krug političkih iskustava kojima te odrednice pripadaju.“ Aktualnije i ubitačnije decidno ne može, još od Bendine opore dijagnoze sadržane u čuvenoj sintagmi „izdaja intelektualaca“. A ako tome dodamo referentne, duboko prodorne, savremene mislioe na koje se oslanja Kramarić kao što su Dahrendorf, Derrida, Arendt, Balibar, Žižek, Habermas, postaju nam daleko razgovjetnija, a samim time bliža jer su nose neprikosnovenu plemenito humanu dimenziju, svjetonazorska uvjerenja našeg autora.

Naročito je zanimljiv ovaj prvi zbog strogo oprezno provedene probirljivosti koga će „darivati“ intelektualnom časnošću i neupitnom etičnošću dosljednog glasnog otpora u mračno doba. Krajnje rijetki odoljeće zovu zabluda. U eseju „Intelektualci u doba iskušenja“ jedni će podleći kukavičluku, drugi moćima i čarima ideoloških napasti ili se zavesti sasvim prizemnim interesima, dok će neki prosto nasjesti revolucionarnim obećanjima, a među nepokolebljive svjetionike plemenitosti mišljenja svrstaće Poppera, Arona i Berlina. Kramarić nije ništa puno „darežljiviji“ u svom izbornom obračunu s njima iz, uvjetno kazano, slobodoljubivog lijevog civilizacijsko-kulturnog tabora budući da decidirano stoji na stanovištu kako nema ideološki neutralnih interpretativnih narativa povijesti. Njegovu sirat-ćupriju preko inferna yustalgije, čak šire ostalgije, jedva će preći njih nekoliko, neki s opasnim poskliznućima: Mirko Kovač, Vlado Gotovac, Danilo Kiš, Filip David.

I autor *Nostalgije* i neumoljivi kritičar *nostalgičarenja*, baš kao i Dahrendorf, jako dobro zna pri tom da *dossier* intelektualci mora biti otvoren ukoliko želi biti izvorom čega više od manihejske katalogizacije, ne manje nepravedne od svih onih koji jesu ili bi mogli biti, bez olakšavajućih okolnosti, strpani u taj katalog o gluhom i slijepom, bahatom ili ravnodušnom hodu kroz „povijest nečasnosti“. A najveću odioznost, poput Filipa Davida za neustrašivog boravka u „kući sjećanja i zaborava“, uprkos paralizirajućoj povijesnoj frustraciji, osjeća prema onima koji njeguju, nameću i podmeću preposredovane amnezije i prisjećanja čime guše emancipativni potencijal

pretresanja prošlosti i elegantno „sumornim romansiranjem“ iste serviraju eklatantni resentiman podupirući time stanja novih nacionalnih konfliktnosti u starom ruhu.

Kramarić će analitički pretresati i pratiti zajedničko iskustvo u bivšoj državi, kako sam kaže, preko tri narativna pravca: Jugoslaviju kao varijantu liberalnog imaginarija (vrst hibridnog konzumerističkog komunizma), potom kao onirično-dogmatski imaginarij (model „antistaljinističkog staljinizma“ koji, iako oksimoronski, drži vodu), te naposljetku, i paralelno, Jugoslaviju kao sasvim singularno iskustvo. Mi ne možemo znati je li Miljković znao za Krausovo zajedljivo prosuđivanje nastalo između dva velika pokolja proteklog stoljeća, no Kramarić jeste. Ono, parafraziramo, glasi kako se pobožnost, pa i prijateljstva, uopće etičnosti *u* i *među* ljudima, ne ogleda toliko u skidanju vlastitog šešira pri civilizacijsko-kulturnim susretima koliko u zbacivanju tuđeg. A Kraus je bio 'tipični' srednjoevropejac, sa svim mogućim obećanim fatalnim slojevitostima, koju je mogao nositi taj, izborni po srodnosti, identitetni konstrukt, između ostalog i njegovo konvertitstvo iz židovstva u katoličanstvo, a upravo i o tim ispuštenim i prešućenim, potisnutim i prezrenim vezama ovog podneblja kroz *Nostalgiju* progovara nam uvjerljivo Kramarić, možda više priziva suvisli i trezveni govor o tome dobu, fino tabuiziranom raznoraznim predrasudama.

Također ne možemo znati je li Miljković, tragična srpska i jugoslovenska pjesnička figura, koga anegdotski uvodi Kramarić, odista, kao flaner po beogradskoj čaršiji skidajući šešir pozdravljao jugoslovenski mrak ili je to urbana legenda. Isto stoji i za drugog ne manje tragična pjesnika Ujevića, kojem također Kramarić dopušta da nam urbano legendarnim dadaističkim rastrojstvom na vrat navuče, u odsudnom času „kad se trebalo diviti prvoj Jugoslaviji i dinastiji Karađorđevića“, duh cara Franje Josipa. Ali u „vrermenu koje se udaljava“ a koje nam spašava Mirko Kovač, dok Kramarić, kao pravi alkar u sridu, prenosi, i to kao svojevrsnu anticipaciju, i unatrag i unaprijed, riječi Danila Kiša: „Mađari, Rumunji, Bugari, to su u odnosu na nas ozbiljni narodi, a o Česima da i ne govorim. Ako to roblje jednog dana ispliva iz komunističkih govana, ta će razlika između nas i njih biti velika i očita, naravno u njihovu u korist. Jer bojim se da mi dobro plivamo ali samo iz jednih govana u druga.“

Ujević, za kojeg veli Kramarić da je „još stigao u mladosti biti jugofilom“, poživjet će u toj famoznoj Jugoslaviji nekih desetak godina mijenjajući ambijente 'sretnih i olakšavajućih okolnosti': Zagreb, Split, Beograd, Sarajevo. Legenda nas poučava: jedne prilike sjedio je na klupi u parku i lupkajući štapom prepolovio je suho govno. Znatizeljnici svih boja, mentalni paparazzi, brzo su pritrčali da im pjesnik odgonetne taj gest. Što su tražili to su i dobili: ova polovica je Jugoslavija prije rata, ova druga poslije! Isto tako nije teško odgovoriti, budući smo rat imali, da li,

nego koliko, i kome, od zemalja nasljednica te bivše zajedničke nedostaje jedan tako velikodušan pjesnički gest koji obuhvaća prošlost i budućnost, bolje kazati naše falsificiranje prve i izdaju druge. Time se ispunjava Kramarićevo navedeno toplo očekivanje, s početka ovog kritičkog napisa, da čitatelj ne bude u poniženom položaju, naravno ako pokaže barem malo odvažno katarzičnog strpljenja i s Nostalgijom, dakako i vlastitom.

Nermin Sarajlić

**Zlatko Kramarić: JUGOSLOVENSKA IDEJA U KONTEKSTU
POSTKOLONIJALNE KRITIKE (Meandar Media, Zagreb, 2014, 262 str.)**

I

Na tragu onih teoretičara nacije koji smatraju da je njeno nastajanje rezultat učešća u zajedničkoj imaginaciji, pre nego određenom vremenskom razdoblju, univerzitetski profesor, gradonačelnik Osijeka s najdužim stažom u bivšoj Jugoslaviji, dobitnik prestižne međunarodne nagrade za mir Avirel Hariman, konzul, ambasador, autor šesnaest knjiga i od nedavno akademik „Makedonske akademija nauka i umetnosti“ (MANU) Zlatko Kramarić, u svojoj novoj knjizi razmatra najbolnije intelektualno pitanje elita na našim prostorima – smisao i opravdanost jugoslovenske ideje *post festum*. Čvrsto na stanovištu kako unitarna i nadnacionalna ideja koja je sebe tek trebalo da u pozitivnom smislu zasnuje nipošto nije mogla negirati i prevladati već postojeće i definisane partikularne nacionalne kulture i identitete, Kramarić pledira za nemogućnost odricanja od sopstvenih posebnosti za ljubav neke buduće imaginarne zajednice. Iako su neke velike i moćne nacije uspešno formirane relativno nedavno, u Jugoslaviji to nije bio slučaj, pukom činjenicom prevladavanja dezintegrativnih u odnosu na integrativne procese. „No, nema nikakve sumnje da su tako ideja jugoslavenstva i njezin emancipatorski karakter nepovratno (i jeftino) potrošeni: jugoslavenska nacija ne samo što se nije uspjela nametnuti ostalim nacijama, već se nije uspjela ni konstituirati, jer je do čina ujedinjenja došlo tako što su njegovi glavni akteri pošli od pogrešnih političkih i kulturnih premisa da će integrativni potencijali (zavodljive) naracije o nužnosti zajedništva nadmašiti dezintegrirajuće učinke već postojećih i formiranih partikularnih narativa.“ (str. 51) Dakle, ono što je zamišljeno tek kao ideal, tumačeno je kao da je već dostignuto i ostvareno! Pristupajući problemu sa nedvosmisleno partikularnog hrvatskog stanovišta, a istovremeno izbegavajući odavno etablirana opšta mesta Jugoslavije kao „tamnice (hrvatskog) naroda“ odnosno ostvarene najsrećnije utopije južnoslovenskog jedinstva, on nastoji da toj plemenitoj i zavodljivog ideji najboljih umova devetnaestog i dvadesetog veka, sada kada je evidentno sve predmet tek istorijskih proučavanja, pronade pravu meru između ideje i realizacije dvadesetovekovnog jugoslovenskog integrativnog eksperimenta. Problematizujući podjednako period vladavine dinastije Karađorđevića kao i socijalistički režim koji mu je usledio, Kramarić zaključuje kako se moderni hrvatski identitet ne bi mogao formirati bez jugoslovenskog

na početku 20. veka, koji mu je služio kao suprotnost i negativna slika, usput navodeći čitavu seriju „nerešivih kompleksa“ i dihotomija malih nacija koje kroz svoju „formativnu pretpovijest“ ne uspevaju da se pronađu u maglovitom i nikada do kraja definisanom „zajedničkom identitetu“.

Priznajući komunističkom pokretu njegovu nadnacionalnu komponentu i antifašistički karakter time ga ne oslobađa objektivne istorijske odgovornosti za „leva skretanja“, nametanja revolucionarne komponente u širokom narodnooslobodilačkom frontu, negiranje njegovih građanskih elemenata, kao i brojnih zločina tokom i posle drugog svetskog rata, on podseća da kada se (opravdano) osuđuju postupci postkomunističkih vlasti u svim bivšim jugoslovenskim republikama, poput menjanja imena škola, ulica, trgova itd. ne treba zaboraviti da su upravo komunisti *premijerno* uneli sličnu praksu, eliminišući sve „nepoželjne“ ideološke elemente iz istorijskog pamćenja. Kao amblematičan navodi primer kolonista, koji su u obe inkarnacije jugoslovenske države činili njen integrativni faktor, jer je u njima vlast opravdano videla univerzalni i klasni segment društva koji će biti snažna brana svim brojnim „regresivnim“ partikularnim i nacionalističkim tendencijama. Takođe se ne slaže ni sa stavom neki stranih teoretičara kako je stvaranju zajedničke države prethodilo zasnivanje zajedničkog kulturnog prostora, argumentujući kako isti zapravo nije formiran ni do samog kraja druge Jugoslavije, ne prevazilazeći – u svojim najboljim trenucima – status proste koegzistencije, ne prelazeći u dublju i istinsku interkulturalnu i multikulturalnu komunikaciju, uprkos željama i proklamativnim proglasima književnih avangardi Srba, Hrvata i Slovenaca. Marginalne zajednice možda su mogle biti tolerisane, ali nikada puni i integralni deo zajedničkog jugoslovenskog prostora. Da jugoslovenski primer u ovom slučaju nipošto nije usamljen, autor navodi pozivanjem na ruskog grofa Ivana Golovina koji je još 1854. zapazio kako se u kosmopolitskom gradu Odesi paralelno praktikuju brojne kulturne prakse (francuska, nemačka, ruska, grčka, jevrejska, italijanska, itd.), ali to nikada nije dovelo do kreacije zajedničkog društva ili kulture.

Poseban interes autor iskazuje analizi tzv. „hrvatskog proleća“ u režiji tadašnjeg republičkog rukovodstva, čiji su čelnici ostajali striktno unutar okvira stare levice, negativno se određujući prema *preteranim* zahtevima građanskog društva i odgovarajućeg koncepta ljudskih prava, nikada ne dovodeći u sumnju dogmatsko Marksovo gledište o razlici između političkog i građanskog društva, kao onoga univerzalnog ili partikularnog. Afirmišući zatomljeni nacionalni

element kroz (donekle dozvoljenu) kulturnu delatnost, nesvesno su prostor političkog zamenili prostorom socijalnog delovanja, a Kramarić, za razliku od većine drugih teoretičara i intelektualaca, uvođenje etničkog na političku scenu, *per se*, uopšte ne smatra negativnom pojavom, naprotiv! Ubeđen kako se samo njegovim uvođenjem i *dekriminalizacijom* etničkog ono posle može, na miran način i bez težih socijalnih potresa, i povući s javne scene. Burni i tragični događaji narednih decenija umnogome potvrđuju takav stav: potisnuto i delegitimizovano nacionalno, slomom višenacionalne nedemokratske države, vratilo se na javnu scenu kao bumerang, noseći i *demolirajući* sve pred sobom, što se po autoru ne bi dogodilo da mu se na vreme pružilo odgovarajućeg javnog prostora. Razmatrajući veoma slične procese na čitavom prostoru istočne Evrope, Kramarić lucidno rušenje *gvozdene zavese* tumači u psihoanalitičkom ključu, identifikujući komunističku strahovladu kao superego, brutalne „osvetničke“ ispade etnonacionalističke mržnje kao id, dok kontrola stabilizujućeg ega dolazi tek na kraju, kao istorijska nužnost u vidu funkcionalnog građanskog društva. Autor ne propušta da primeti i naglasi kako se Hrvati u događajima 1971. nisu ponašali nimalo drugačije od represivnih monarhističkih ili socijalističkih vlasti u dve zajedničke države: kada je došlo do još jedne „pasivne revolucije“, ponovo su iz nje na grub način isključeni svi oni (čitaj: hrvatski Srbi) koji su bili Drugi, što je samo još jedna posledica, prema Kramariću, nedostatka građanskog koncepta društva! Bez stabilnog građanstva, nije moguće ni izgrađivanje modernog političkog društva, gde će političko, i u formi slobodnog izbora, biti u prednosti nad pukim i tek *zadatim* usko shvaćenim etničkim. Ne propušta da oštroj kritici izloži ni veoma popularne rok muzičare tokom osamdesetih godina, aktivne na celokupnom jugoslovenskom prostoru, koji su možda bili najbliže ostvarenju one zamišljene „zajedničke“ kulture, kako su svojim znakovitim odsustvom kritike režima zapravo, svesno ili ne, podržavali takav poredak stvari gde su svi oni „slabi“ subjekti bili marginalizovani, isključeni ili tek tolerisani. Istovremeno sa lišenošću ikakve suvisle akcije saveznih ili republičkih elita na rekonstrukciji i(li) demokratizaciji zajedničke države.

Nesmiljeni kritičar socijalističkog dogmatskog slepila osamdesetih i klero-nacionalnih protofašističkih režima devedesetih, on nizom primera navodi kako razlika između njih i nije tolika kao što se obično smatra, a njihove ogorčene pristalice (i međusobne neprijatelje) na više načina zapravo dovodi u vezu. Nedostatak pluralizma, slobode i dijaloga, ono je što je tako bolno zajedničko tim naizgled nepomirljivim ideologijama, koje su, začudo, prečesto da bi to bilo

slučajno, bivale reprezentovane istim personalnim političkim subjektima! „Jugoslavensko, pa prema tome i hrvatsko društvo, u 80-im godinama prošloga stoljeća bilo je monolitno, a svako strukturno nestratificirano društvo pogodan je temelj za nastajanje monolitnih političkih sistema koji su određeni gotovo potpunom prevlašću jedne partije, koja onda prožima sve razine države i društva i ne pada joj na pamet dopustiti prakticiranje dijaloga.“ (str. 153) Iako je vladajuća ideologija (zadržavši se u razmatranju pretežno, ali ne samo, na Hrvatsku) promenila svoj pravac u odnosu od 180 stepeni, unutrašnje ustrojstvo i model gotovo su prepisani od jedne i jedine komunističke partije, sa svim brojnim nuspojavama njenih propagandnih aktivnosti, poput stvaranja (trajnog!) opsadnog stanja, masovnog indukovanja straha od unutrašnjih i spoljnih neprijatelja, permanetnih demagoških priča o nacionalnoj (nekada državnoj) ugroženosti, itd. Bolni i fatalni nedostatak dijaloga uz odsustvo svesti o slobodi upravo je ono što Kramarić najviše zamera svim ovim režimima. Naizgled i formalno različiti, suštinski i istinski neodoljivo slični, oni propuštaju da drugog primete kao takvog i barem da pokušaju prevladati provincijalne parohijalne lokalne identitete. „Rezultati su bili predvidljivi i logični: ovi, navodno, „novi“ igrači, ni u čemu se zapravo nisu razlikovali od onih „starih“ – ni u (političkoj) retorici, ni u ponašanju, niti su njihovi sustavi vrijednosti bili dramatično različiti... Nema nikakve dvojbe da nas ta činjenica „istosti“ trajno fascinira. Naš politički život sveden je na relativno pravilnu izmjenu, zapravo, istovjetnih ideoloških matrica.“ (str. 161) Stoga ne čudi da su u političkoj praksi ona ideološka linija koju je sam autor zastupao kroz dve stranke kojima je pripadao (a u jednom periodu i predsedavao), kao i on sam, bili najžešće napadani od obe ove nadmoćne političke i ideološke grupacije, koje su u toj svojoj *istosti* okupirale i monopolisale gotovo celokupan javni prostor. A ušančene podele ideološkog karaktera uspele su da prežive i nastanak nove države, gotovo ništa ne izgubivši na svom intenzitetu i *ressentimentu*.

II

Posebnu pažnju on posvećuje hrvatskom nacionalnom identitetu, njegovoj ugroženosti u obe Jugoslavije, koliko i svim njegovim malignim manifestacijama netrpeljivosti prema Drugom, pri čemu gorko primećuje da su zagovornici pomenutih rešenja kroz čitav dvadeseti vek u golemoj većini. Snažno se boreći protiv amnezije i izbegavanja *suočavanja s prošlošću*, podvlači da nije moguće politiku zasnivati na *als ob* – kao da se u tamnim periodima istorije zapravo ništa strašno

nije ni dogodilo. Što pre se tragične i krvave epizode sopstvene istorije izvedu iz dubina mraka nesvesnog na svetlost dana, utoliko će pre biti prevladane: „umjesto brisanja tog vremena, tih neugodnih epizoda naše povijesti, za mentalno zdravlje zajednice kudikamo je bolje da se ona što prije suoči i s tim krajnje neugodnim i teškim činjenicama. Šutnja o užasima ne znači da se užasi nisu dogodili!“ (str. 17) Oni koji su bolje upoznati s njegovim javnim angažmanom dobro će razumeti snažan otklon od stare loše balkanske prakse odgovora na nepravdu nanošenjem nove nepravde, osim u slučaju kada je „naša strana“ počinila istu prva: tada odjednom „mi“ nećemo pozivati na „poravnavanje računa“. Umesto objektivnog i analitičkog promišljanja nacionalnog položaja u vremenu i prostoru, nesmiljeno kritikuje dve konstantne tendencije u hrvatskom nacionalnom korpusu: potiskivanje tamnih epizoda i glorifikacija davnih, moguće domaštanih ili potpuno izmišljenih epizoda iz daleke povesti. U tom pogledu poziva se na Stjuarta koji nacionalističke narative prevodi u ključu storija o nekada postojećem *izgubljenom raju* koji čežnju za njim čini neautentičnim, posebno ukoliko znamo da on kao takav verovatno nikada nije ni postojao, pa utoliko više nikada ne može biti ni obnovljen!

Slično mišljenje deli i Miroslav Krleža koji smatra da banalna zamena nacionalne samorefleksije u mitološku apologetiku dovodi samo do „transfera frustracija, paranoja, trauma i povijesno nerazriješenih fiksacija o lažnoj povijesnoj veličini vlastitog identiteta u suvremenoj politici“. (str. 145) Ako je za ikakvu utehu, poznati mađarski naučnik Ištvan Bibó tvrdi kako je slična situacija kod gotovo svih naroda u centralnoj i istočnoj Evropi. Nedostatak očekivanih *suštinskih* promena na celoj desnoj strani nekadašnje podele u Evropi, i žalosno stanje nastalo nakon „pada berlinskog zida“, najbolje je definisao još Vaclav Havel u tekstu *Izgubljeni raj* sada već daleke 1991. godine: „Međunacionalna mržnja, nepovjerenje, rasizam, čak i znaci fašizma; podmukla demagogija, intrige i smišljeno laganje; politikantstvo, neobuzdana i bezobzirna borba za isključivo partikularne interese; glad za vlašću, nezrele ambicije, fanatizam svake moguće vrste; nove i besprimjerne varijante pljačkanja, uspon različitih mafija; opći nedostatak tolerancije, razumijevanja, ukusa, odmjerenosti i razuma.“ (str. 159) Korespondirajuće tendencije Kramarić vidi i u Makedoniji (čiju modernu istoriju i književnost razmatra u posebnom poglavlju) naglašavajući kako provincijalno epigonstvo i duboko intimno osećanje niže vrednosti uzrokuju tzv. „Ersatz-politiku“ koja svoj uzor i cilj vidi jedino u oponašanju evropskih književnih i političkih tvorevina, tragično svesna sopstvene neadekvatnosti i lišena ikakve (prave)

autentičnosti. Kramarić nizom primera dokazuje, ali očigledno sa ne previše uspeha, kako „moderno“ ne mora nužno biti uvek pozitivno i to nasuprot „konzervativnom“ koje oličava ahistorijske lokalne tradicije, te kako inferiorno zamišljanje suverene percepcije modernosti nije najbolje rešenje za razvoj lokalne kulture i identiteta.

Nastupajući sa eksplicitno kroatocentričnog, koliko i građanskog, stanovišta, veliku pažnju pridaje dokazivanju kako je hrvatski identitet patio u jugoslovenskim zajednicama, a da su za zasnivanje kolektivnog identiteta, koji bi bio opravdan cilj „zaboravljanja“ starih partikularnih, već formiranih i definisanih, nedostajale i vrednosna i iskustvena komponenta, pre svega zbog nedostatka „zajedničkih velikih događaja“ koje bi pamtili pripadnici svih ovih naroda kao svoje zajedničko sećanje. Temeljni i krucijalni nesporazum između očekivanog i priželjkivanog modela jugoslovenstva i onog koje se dolaskom dinastije Karađorđevića istorijski ovaplotilo, zapravo je osnovni uzrok sveg kasnijeg srpsko-hrvatskog nerazumevanja i sukoba! Različito, ponekad i dijametralno, tumačenje koncepta „jugoslovenstva“, samo će dodatno osnažiti partikularne i etničke narative u svojoj ograđenosti od drugih: „Upravo u toj mogućnosti da će oni biti ti koji će „puniti prazninu“ svojim sadržajima, treba vidjeti temeljne motive srpske politike tijekom rata: bit ćemo velikodušni i pod svoje, srpsko / jugoslavensko okrilje primit ćemo svoju slabiju slavensku braću koja će ionako uskoro izgubiti svoj identitet u novom / našem okruženju! Tako bi došlo do brisanja svih granica (kulturnih, religijskih, političkih...) među srpskom, hrvatskom i slovenskom nacijom koje su realne i koje ih, zapravo, definišu kao posebne, međusobno različite identitete. I nije moguće uspostaviti „jugoslavensku“ naciju / „jugoslavenski“ identitet bez isključivanja drugih nacija, odnosno ne-identiteta.“ (str. 74) Ulazak Hrvatske u Kraljevinu SHS, osim iz razloga krajnje nepovoljnog istorijskog položaja u tom trenutku u odnosu na velike sile, tumači i strahom od svoje nacionalne države, interpretirajući u tom ključu i stvaranje modernog hrvatskog identiteta od strane Ljudevita Gaja, pod fiktivnim, a ne vlastitim nacionalnim imenom! Strah od preuzimanja suverenosti i njoj odgovarajuće odgovornosti, ne jedini put, i tada je prevladao i odredio daljnju sudbinu (i šireg) prostora. „Stoga se uistinu može reći da su i Hrvati (ali i Slovenci) podjednako uplašeni od svoje bezuvjetne suverenosti i državnosti. Stvar je dovedena gotovo do „nacionalnih paradoksa“: i jedni i drugi opsjednuti su idejom vlastite države, a kada se ta želja / fantazma konačno i ostvari, onda nastaju nerješivi problemi. Naime, ni jedni ni drugi nisu u stanju „ostvarenje želje / vjekovnog sna“ pratiti

adekvatnim političkim aktivnostima / konkretnim akcijama. Gotovo je nevjerojatno koliko su i jedni i drugi „uplašeni od samog lika države“. (str. 82)

Jednako kao što sistematski razvrgava etnonacionalističke dogme, fantazme i mitove, autor se žustro obračunava i sa stavom kako je u Jugoslaviji svima sve bilo potaman, a da su drugačiji glasovi otpora i neslaganja prigušivani dokaz je danas skoro nepoznat nasilni događaj na zagrebačkim ulicama 5. decembra 1918, svega nekoliko dana nakon proglašenja nove države. Kramarić drži kako srpska dinastija i vojska jednostavno nisu mogli da budu dovoljno snažno vezivno tkivo koje bi sve nacije i religije čvrsto povezale, pri čemu im odriče politički i moralni kredibilitet za takvu ambiciju. Iako to verovatno nije bila namera dinastije, sa tačke gledišta „manjeg subjekta“, to može izgledati kao agresivno nametanje sopstvenih vrednosti pod imenom univerzalnih, na osnovu čega je nastajao snažan (donekle nejasan) otpor. Nepostojanje i neuspeh u formiranju zajedničkog sadržaja koji bi dobrovoljno prihvatili svi južnoslovenski narodi najbitniji je činilac, po Kramariću, propasti utopijskog projekta jugoslovenstva. „Jedinstvo jugoslavenske nacije“ samo je ime odnosno simbol nedostatka. Prema tome, ono je konstitutivni nedostatak, ono ni uz najbolju volju nije u mogućnosti podariti sadržaj koji bi *a priori* bio određen ispuniti to ime / simbol. I tek u tom obliku – kao konstitutivna praznina – univerzalno dobiva društveno značenje. Prema mišljenju Ernesta Laclaua, prazno mjesto univerzalnog određuje se na isti način kao označitelj koji se oslobodio svake veze s označenim i sam je kao takav prazan. Prazni označitelji – narod, poredak, jedinstvo, oslobođenje, zajednica, revolucija – simboliziraju odsustvo punoće zajednice, odnosno nepostojanje mogućnosti da se ona konstituiraju kao u sebe zatvoreni identitet ispunjen pozitivnim sadržajem.“ (str. 87) Demonstrira kako su postojeći književni kanoni i tradicije, koje su utkane u već formirane „formativne pretpovijesti“ kod pojedinih naroda – kod hrvatskog je to svakako bio slučaj – ostali neuporedivo važniji od ne tako jasne i bliske nove ideje nadnacionalnog zajedništva. Strah od ulaska u nešto novo i nepoznato još više je opredelio mase i njihove elite da se utoliko grčevitije drže za ono staro i isprobano. Kramarić na više mesta iznosi provokativnu tezu koja oponira stavu koji je već odavno ustaljeno „opšte mesto“ tvrdeći da univerzalno nema obavezno prednost u odnosu na partikularno i da takva teza tek treba da se dokazuje! Autor je uveren da je propast (druge) Jugoslavije postala sasvim jasna još onog trenutka kada vladajući post-titovski režim nije bio u

stanju, a niti osobito voljan, da dozvoli premeštanje težišta sa političkog na civilni teren. Kada su se takve inicijative počele pojavljivati osamdesetih godina, kraj je već bio izvestan.

Knjiga *Jugoslavenska ideja u kontekstu postkolonijalne kritike*, pisana s pozicije vrhunskog poznavaoca teorije i erudite te, nažalost retko viđenog, izbrušenog literarnog stila (u akademskom svetu), s možda previše i predugih digresivnih osvrta u fusnotama, sasvim će sigurno izazvati dosta nerazumevanja, a još više pogrešnih i zlonamernih tumačenja. Sva sila teorija i argumenata ovde će biti predstavljena, a različiti, naizgled suprotstavljeni stavovi autora o krucijalnim pitanjima našeg vremena, potpuno u duhu *jedinstva suprotnosti* Nikole Kuzanskog moći će da iznenade i zbune one koji nisu upoznati s njegovim upornim i doslednim javnim angažmanom još od osamdesetih godina prošlog veka. Permanentno u opoziciji ka vladajućim nedemokratskim tendencijama, glasno je i nadasve jasno izvrgavao kritici onaj režim koji je u tom trenutku bio na svom vrhuncu moći. Ako se s njim i ne slažemo u svakom pogledu, građanska hrabrost i uporna doslednost, pokatkad i veoma usamljena, ne može mu se osporiti. Osnovni činilac društvenog i političkog, sam *conditio sine qua non* građanskog društva bio je i ostao – dijalog. Stoga smatramo kako je najbolje ovaj prikaz završiti distinkcijom između solidnog (nastalog na kulturnom i političkom monizmu) i likvidnog moderniteta (nastalog na političkom i kulturnom pluralizmu) koji svaki solidni dovodi u pitanje i preispituje, svojim najjačim i uglavnom jedinim oružjem – otvorenim dijalogom. Identitetske opsesije, umnogome zaslužne za nefunkcionisanje i još neslavniju propast dveju jugoslovenskih država, i same su tek ne mnogo više od pukog – izbora! „I upravo ta „selekcija“ što jest, odnosno što nije važno za naš trenutni identitet, ne događa se spontano i neovisno o našim interesima – selekcija je uvijek pitanje (ideološkog) izbora. Stoga je potpuno u pravu Jan-Werner Muller kada smatra da su i pamćenje i identitet izloženi refleksiji, intelektualnom, ideološkom, političkom pregovaranju, i uvijek su ugroženi manipulacijama, represijom, redukcionizmom ili kolektivizacijom.“ (str. 146) Sudbonosno odsustvo kulture dijaloga, koja se i nakon raspada SFRJ nije osobito proslavila, učinilo je propast Jugoslavije nužnom, a pesnik nas na ovom mestu još jednom poučava kako je palo samo ono što je padu sklono i bilo.

Recenzija:

NOSTALGIJA
(mala povijest zaborava)

Rukopis knjige *Nostalgija (mala povijest zaborava)* je kompjutorski izrađen tekst autora Zlatka Kramarića, u kojemu se zahvaljujući primenjenoj postmodernoj metodologiji, ova studija pridružuje najrecentnim istraživanjima jednog šireg, balkanskog kulturološkog i literarno-filozofskog konteksta. Radi se o svojevrsnom nastavku prethodne Kramarićeve knjige *Jugoslavenska ideja u kontekstu postkolonijalne kritike*, Meandar/Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera, Zagreb, 2014. Ako je u toj knjizi autor pošao od činjenice da je jugoslavenska ideja uvelike obilježila oblikovanje kulturnih (i političkih) identiteta na ovim (post)jugoslavenskim prostorima, onda u ovoj svojoj najnovijoj studiji Kramarić propituje i definira ideju (jugo)nostalgije kao jednog od zakašnjelih derivata imaginarija utopijskog jugoslavenstva.

Autor smatra da je ta ideja i dalje prisutna u hrvatskoj (i ne samo hrvatskoj) postsocijalističkoj javnoj sferi i da su pogrešne sve one političko-kulturne strategije koje pokušavaju, na bilo koji način, tu ideju stigmatizirati. Itekako svjestan svih njenih heterogenosti i unutrašnjih kontradiktornosti, autor studije *Nostalgija (mala povijest zaborava)* pokušava – u kontekstu narativa o socijalističkom iskustvu i sjećanja na (Titov) socijalizam – sagledati sav njen sadašnji, postsocijalistički i emancipativni politički potencijal. To svakako nije razlog da se sva ona individualna (i poneki puta preemocionalna) sjećanja – praćena uistinu i presentimentalnim narativima o tom kompleksnom periodu naše (ne)давne prošlosti – diskvalificiraju proglašavajući ih za moralno problematičnim i politički beznačajnim narativima. Stoga je autor Kramarić skloniji da u tim aktivnostima ipak vidi i elemente jedne „nesretne svijesti/pamćenja“, koja može imati itekako razarajući učinak na naše živote/društvo.

Naime, ta „nesretna svijest-pamćenje“ mogla bi stvoriti sve potrebne pretpostavke da neka politička histerija postane jedini „artikulirani“ odgovor na neku traumatičnu prošlost ili frustrirajuću sadašnjost, jer očito je da „nesretna/nostalgična svijest“ nije u stanju, na pravi se način, suočiti sa svim dimenzijama jedne traumatične prošlosti. No to iskreno suočavanje naših „nostagičara“ s nekim neugodnim detaljima iz nedavne prošlosti, za Kramarića nije samo moralni zahtjev, već i nužna (moralna) obveza, bez koje demokratske institucije u našim postsocijalističkim društvima ne bi mogle normalno funkcionirati. I ako se tako što ne dogodi, onda ne bi bilo moguće očekivati da će kulturno-političko djelovanje „nostalgičara“ dovelo do dramatičnog povećanja slobode, u hrvaskom, kao i u drugim postsocijalističkim društvima.

Želimo napomenuti, da se u svojim argumentacijama o (jugo)nostalgiji, Kramarić uvelike oslanja na tekstove H. Weinricha (prije svega, *Lethe, Kunst und Kritik des Vergessens*, Munchen, 1997.), jer prihvaća onaj njegov temeljni stav da je zaboravljanje izgubilo svoju nevinost. No, kao i u svojim prethodnim knjigama, i u ovoj je knjizi on „opsjednut“ traženjem „najmanjeg zajedničkog nazivnika“, uvjeren da je samo na taj način moguće manifestirati uzajamni respekt svih sudionika jedne

političko-teorijske argumentacije. Stoga, autor knjige *Nostalgija (mala povijest zaborava)*, neprestano „vodi“ kritički dijalog s relevantnim teoretičarima i teorijskim uvidima (Assmann, Todorova, Boym, Weinrich, Osten, Derrida...), te je, i ovdje, njegov pristup interdisciplinaran. Naime, Kramarić uvažava sve relevantne spoznaje kulturne antropologije i psihoanalize, dekonstrukcije i postkolonijalne kritike, a sve s namjerom da upozori kako je svako odgađanje kritičkog promišljanja „nostalgije“ (no i drugih društvenih fenomena), pogubno za liberalno-demokratski supstrat hrvatskog (i ne samo hrvatskog) društva!

Stoga smatramo da ova najnovija studija prof. dr. sc. Zlatka Kramarića, zaslužuje potporu Ministarstva kulture R.Hrvatske.

Skopje, 13.09.2015.

Recenzent

Izv. prof. dr. Angelina Banović-Markovska